

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 17.11.1978, sp. zn. 3 To 23/78, ECLI:CZ:NS:1978:3.TO.23.1978.1

Číslo: 4/1980

Právní věta: I. Prostředkem k provozování výdělečné činnosti k soukromému obohacení pracovníkem socialistické organizace na úkor této organizace ve smyslu znaků trestného činu zneužívání socialistického podnikání podle § 120 tr. zák. může být i forma vedlejšího pracovního poměru v jiné socialistické organizaci, byť tento vedlejší pracovní poměr byl uzavřen bez souhlasu socialistické organizace, u níž je pachatel v pracovním poměru (§ 70 odst. 2 zák. práce). Při posouzení, do jaké míry pracovník socialistické organizace zneužil tohoto pracovního poměru k provozování výdělečné činnosti k soukromému obohacení na úkor organizace, je třeba přihlídnout též k tomu, zda organizace byla schopna sama zabezpečit realizaci pachatelem provedených prací v rámci své kapacity a mzdových možností. Pokud pachatel prováděl výdělečnou činnost k soukromému obohacení zčásti na úkor organizace, zčásti nad rámec možnosti organizace k zajištění realizace pachatelem provedených prací, přichází v úvahu posouzení jeho trestné činnosti zčásti jako trestného činu zneužívání socialistického podnikání podle § 120 tr. zák., zčásti jako trestného činu nedovoleného podnikání podle § 118 tr. zák. v reálném souběhu. II. Zneužívání socialistického podnikání na úkor socialistické organizace zahrnuje ty případy, kdy organizace je výdělečnou činností pachatele poškozována na zisku, resp. jinak je mařeno plnění jejích úkolů. pokud pachatel poškozuje svou výdělečnou činností socialistickou organizaci v jiném směru, není vyloučen jednočinný souběh s jiným trestným činem, jehož znaky pachatel naplnil. Jestliže tedy pachatel, odpovědný hospodářský pracovník, při své výdělečné činnosti pro jiné socialistické organizace, provozované na úkor socialistické organizace, u níž je pracovníkem, užíval neoprávněně mechanismů a zařízení této socialistické organizace a obohatil tak tyto jiné organizace o hodnotu režijních nákladů, které byly vyčísleny částkou 182 800,40 Kčs, naplnil znaky trestného činu porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky podle § 127 odst. 1,3 tr. zák. v jednočinném souběhu s trestným činem zneužívání socialistického podnikání podle § 120 tr. zák. III. K naplnění znaků okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby uvedené v § 118 odst. 2 písm. a) tr. zák., totiž že pachatel používal k nedovolenému podnikání jiného jako pracovní síly nestačí jen okolnost, že neoprávněně provozoval ve větším rozsahu výdělečné podnikání s pracovní četou sedmi na něm závislých pracovníků. Je třeba též prokázat, že šlo o zdroj vykořisťování sloužící pachateli k získávání nadhodnoty.

Soud: Nejvyšší soud České soc. rep.

Datum rozhodnutí: 17.11.1978

Spisová značka: 3 To 23/78

Číslo rozhodnutí: 4

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Neoprávněné podnikání, Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby

Předpisy: 140/1961 Sb. § 118 odst. 2 písm. a

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud ČS k odvolání krajského prokurátora a obžalovaného zrušil podle § 258 odst. 1 písm. b), d), odst. 2 tr. ř. rozsudek krajského soudu v Plzni ze dne 16. června 1978 sp. zn. 1 T 6/77 částečně ve výroku o vině a v důsledku toho i ve výroku o trestu a o náhradě škody a uznal obž. V. K. vinným trestnými činy zneužívání socialistického podnikání podle § 120 odst. 1, 2 písm. a), b) tr. zák., nedovoleného podnikání podle § 118 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák. a porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky podle § 127 odst. 1, 3 tr. zák. a odsoudil ho za tyto trestné činy a za trestný čin porušování povinnosti v provozu socialistické organizace podle § 129 odst. 1, 2 tr. zák., ohledně něhož zůstal napadený rozsudek nedotčen, k trestu odnětí svobody na tři a půl roku se zařazením do první nápravně výchovné skupiny, k peněžitému trestu ve výši 5000,- Kčs, ev. pro případ, že by výkon tohoto trestu mohl být zmařen, k náhradnímu trestu odnětí svobody na dva měsíce, a k zákazu činnosti vykonávat vedoucí funkci v národním hospodářství na dobu tří roků.

Poškozený Okresní podnik služeb Cheb byl odkázán s nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

Z odůvodnění:

Rozsudkem krajského soudu v Plzni ze dne 16. června 1978 sp. zn. 1 T 6/77 byl obžalovaný V. K. uznán vinným trestnými činy zneužívání socialistického podnikání podle § 120 odst. 1, 2 písm. a), b) tr. zák. a porušování povinnosti v provozu socialistické organizace podle § 129 odst. 1, 2 tr. zák. a byl za to odsouzen podle § 120 odst. 2 tr. zák. za použití § 35 odst. 1 tr. zák. k úhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání dvou a půl roku, pro jehož výkon byl podle § 39a odst. 2 písm. a) tr. zák. zařazen do první nápravně výchovné skupiny. Dále mu byl uložen podle § 53 odst. 1 tr. zák. peněžitý trest 5000,- Kčs a pro případ, že by výkon tohoto trestu mohl být zmařen, byl podle § 54 odst. 3 tr. zák. stanoven náhradní trest odnětí svobody na dva měsíce. Podle § 49 odst. 1 tr. zák. byl mu uložen trest zákazu činnosti, a to vykonávat jakoukoli vedoucí funkci v národním hospodářství na dobu tří roků. Poškozený Okresní podnik služeb Cheb byl podle § 229 odst. 1 tr. ř. odkázán s nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

Zneužívání socialistického podnikání spočívalo v tom, že jako vedoucí studnařské provozovny Sdružených služeb města Mariánské Lázně v době od prosince 1968 do konce února 1971 zneužíval svého postavení tím, že neoprávněně sám vyhotovoval povolení k vedlejší pracovní činnosti pro sebe a jiné osoby, která potvrzoval razítkem svého zaměstnavatele a předával podnikům, pod jejichž označením potom pracoval nebo budoval studny pod vlastním jménem, na něž sjednával s různými podniky dohody o provedení práce, přičemž studny budoval se základními prostředky provozovny studnařství Sdružených služeb města Mariánské Lázně, a takto za uvedenou dobu bez vědomí vedoucích pracovníků Sdružených služeb města Mariánské Lázně vybudoval v Západočeském a Středočeském kraji 19 studní ve fakturační hodnotě 987 395,- Kčs, za něž mu byla vyplacena na odměnách částka 309 347,- Kčs a Sdruženým službám města Mariánské Lázně způsobil škodu nejméně 182 890,40 Kčs.

Proti tomuto rozsudku podali včas odvolání krajský prokurátor v Plzni a obžalovaný.

Obžalovaný v odvolání namítal, že nemůže obstát posouzení jeho skutku jako trestného činu zneužívání socialistického podnikání podle § 120 tr. zák. Toto ustanovení předpokládá, že pachatel provozuje činnost na vlastní účet, kdežto v daném případě vždy fakturovaly socialistické organizace

a obžalovaný a jeho parta měli jen mzdu, která byla sjednána za stejných podmínek, jakou měli u vlastní organizace, tj. podílovou. Mateřskou organizaci nepoškodili, neboť u ní nebyl větší výkon možný pro platové a daňové omezení. obžalovaný byl subjektivně přesvědčen, že může vystavit pro sebe a členy party povolení k vedlejší činnosti, což dovozoval z vyjádření svědka M. Proti vyčíslení škody namítá, že je nepřesné a že nebylo přihlédnuto k tomu, že některé výrobní prostředky byly vlastnictvím obžalovaného a členů jeho party a že obžalovaný se svou partou prováděl sám údržbu, opravy a někdy i výrobu těchto prostředků v rámci své podílové mzdy. Obžalovaný a jeho spolupracovníci upozorňovali odběratele na nutnost vyúčtování materiálů a použitých výrobních prostředků a v řadě případů byly tyto náklady již nahrazeny a také organizace někdy dodaly vlastní nakládač, odvoz, pohonné hmoty apod. Vyplacené mzdy odpovídaly hodnotě díla, které obviněný vybudoval.

Krajský prokurátor v Plzni podané odvolání omezil na výrok o trestu.

Nejvyšší soud ČSR přezkoumal podle § 254 odst. 1 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost všech výroků rozsudku, proti nimž mohli odvolatelé podat odvolání, i správnost postupu řízení, které předcházelo rozsudku, a dospěl k těmto závěrům:

Krajský soud po provedeném dokazování správně zjistil, že obžalovaný svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu zneužívání socialistického podnikání tím, že ve větším rozsahu provozoval na úkor a pod jménem Sdružených služeb města Mariánské Lázně (dále jen SDS) výrobní činnost k soukromému obohacení a že tím získal značný prospěch a způsobil značnou škodu. Na podkladě doznání obžalovaného, svědeckých výpovědí pracovníků SDS, písemných dokladů a znaleckých posudků ing. K. Ř. a ing. V. Z., dále na podkladě svědeckých výpovědí pracovníků těchto organizací, pro které obžalovaný na vlastní účet pracoval, zjistil krajský soud, že obžalovaný si počínal způsobem popsáním ve výroku rozsudku, že vybudoval 19 studní ve fakturační hodnotě 987 395,- Kčs, za něž mu byla vyplacena čistá mzda 309 347,- Kčs. S námitkou odvolání uplatněnou již v hlavním líčení, že totiž obžalovaný se domníval, že je oprávněn vystavit sobě a svým spolupracovníkům povolení k vedlejší pracovní činnosti, se krajský soud správně vypořádal. Zjistil ze zápisu sepsaného s obžalovaným již dne 25. 4. 1967 a z výpovědi svědka O. M., že s obžalovaným byl projednán případ navázání vedlejšího pracovního poměru k provedení studnařské práce mimo SDS bez jejich souhlasu a obžalovanému bylo výslovně řečeno, že podnik nebude v žádném případě souhlasit s prováděním prací ve vedlejší pracovním poměru. Obžalovaný to vzal na vědomí s prohlášením, že nadále bude se svou četou provádět práce studnařské jen pro podnik SDS v Mariánských Lázních.

Nedůvodná je námitka obžalovaného, že nešlo o práce na vlastní účet, když práce fakturovaly podniky, u kterých mimo SDS pracoval. okolnost, že práce fakturovaly podniky, pro které obžalovaný pracoval, není rozhodná, neboť právě forma vedlejšího pracovního poměru, kterou obžalovaný ve většině případů volil, byla jen prostředkem k tomu, aby obžalovaný mohl provozovat studnařské práce k soukromému obohacení, jehož nemohl dosáhnout v mateřském podniku. Nadto tato okolnost není zcela pravdivá, protože obžalovaný v některých případech byl sám přímým kontrahentem a objednatelí práce, např. se Stavebním bytovým družstvem Zruč, Státními lesy Manětín, Školním statkem zemědělského odborného učiliště v Blovicích, Komunálními službami města Nýrska a s JZD Opálka.

Nejvyšší soud ČSR naproti tomu nepovažuje za správné závěry krajského soudu o tom, v čem spočívá škoda způsobená trestným činem zneužívání socialistického podnikání a do jaké míry lze činnost obžalovaného posoudit podle tohoto ustanovení. Obžaloba uplatnila škodu v částce 118 716,65 Kčs zjištěnou na podkladě znaleckého posudku ing. K. Ř., jakožto ušlý zisk z neoprávněně provedených úkonů. Krajský soud v Plzni nepojal tuto částku do výpočtu způsobené škody s odůvodněním, že podle posudku znalce ing. Ř. lze tento ušlý zisk považovat za škodu jen v případě, že by poškozený

podnik byl schopen v rámci své kapacity a mzdových možností zabezpečit realizaci neoprávněně provedených výkonů. Z provedených důkazů potom došel krajský soud k závěru, že podnik nebyl schopen uvedené výkony zabezpečit, když omezoval přesčasovou práci čtyř obžalovaného jak z důvodů bezpečnostních, tak mzdových. Poukázal přitom zejména na výpověď svědka O. M. Nejvyšší soud ČSR doplnil dokazování přečtením svědecké výpovědi tohoto svědka a zjistil z ní, že na obžalovaného byl činěn nátlak na snížení mezd, že by byl uvedené práce ztěžil mohl provést v rámci normální náplně práce bez přesčasových hodin a že z prací provedených obžalovaným mimo podnik byl by mohl podnik provést polovinu. Lze tedy přisvědčit názoru krajského soudu, že částku 118 716,65 Kčs nelze považovat za škodu na ušlém zisku, ovšem jen s výhradou, že nejméně polovina této částky ušlým ziskem je, když podle výpovědi ředitele O. M. byl podnik schopen provést sám polovinu akcí obžalovaným mimo podnik provedených. Tuto polovinu je třeba považovat při respektování zásady in dubio pro reo přinejmenším za škodu na ušlém zisku, přihlédne-li se k přehledu hospodaření studnařského střediska SDS vypracovanému znalcem ing. Ř. a tam propočtenému procentu rentability vycházející z podílu zisku na fakturovaných výkonech podniku v jednotlivých letech. Tento přehled ukazuje výrazný pokles výkonů střediska v r. 1970, kdy neoprávněná činnost obžalovaného dosáhla největšího rozsahu. zisk z fakturovaných výkonů klesl jen v tomto roce z 290 935,43 Kčs v r. 1969 na 111 533,45 Kčs očividně v souvislosti s rozsahem prací neoprávněně provedených obžalovaným, které dosáhly v r. 1970 fakturované výše 579 662,- Kčs. Nejvyšší soud ČSR proto považuje za škodu na zisku způsobenou obžalovaným trestným činem zneužívání socialistického podnikání nejméně částku 59 000,- Kčs. tj. polovinu částky vypočtené znalcem.

Proto Nejvyšší soud ČSR, přihlížeje podle § 254 odst. 1 tr. ř. i k vadám, které nebyly vytýkány, z podnětu podaných odvolání zrušil napadený rozsudek ve výroku o vině v bodě 1. a rozhodl sám ve věci.

Při tomto rozhodnutí bylo nutno vycházet ze zjištění, že poškozený podnik mohl z prací neoprávněně provedených obžalovaným provést polovinu. Do výše poloviny fakturované hodnoty prací neoprávněně provedených byly tyto práce provedeny na úkor SDS. Šlo o práce, které byly předmětem podnikání studnařského střediska SDS a jejich provedením mimo rámec podniku byl tedy podnik zkrácen na zisku. Jen v tomto rozsahu jednání obžalovaného naplnilo znaky trestného činu zneužívání socialistického podnikání. Pokud pak obžalovaný stejnou činnost prováděl nad rámce možností SDS, nejednal již na úkor tohoto podniku a chybí tu proto jeden ze znaků trestného činu zneužívání socialistického podnikání. Nejde však o jednání beztrestné, neboť bylo provozováno ve větším rozsahu daném jak rozsahem prací, tak jejich fakturovanou hodnotou, a mělo charakter živnostenského podnikání. To je prokázáno skutečností, že obžalovaný sám rozhodoval o tom, které z objednávek došlých SDS vyřídí v rámci tohoto podniku, které na vlastní pěst a které „postoupí“ dalším podnikům, u nichž nastoupil vedlejší pracovní poměr, popř. s nimiž uzavřel dohodu o provedení práce. Obžalovaný přitom používal svých spolupracovníků z SDS, vyjednával pro celou četnu práci a mzdu, sám zpravidla za své spolupracovníky mzdu inkasoval a pak ji mezi ně rozdělil. Šlo o činnost neoprávněnou, která naplňuje znaky trestného činu nedovoleného podnikání podle § 118 tr. zák. Zneužívání socialistického podnikání je případem nedovoleného podnikání na úkor nebo pod jménem socialistické organizace, které je postiženo zvláštním ustanovením § 120 tr. zák. Proto chybí-li v jednání pachatele, které záleží v neoprávněném provozování výrobního podnikání ve větším rozsahu, speciální znaky trestného činu zneužívání socialistického podnikání, je třeba takové jednání postihnout podle ustanovení § 118 tr. zák., které je v poměru k ustanovení § 120 tr. zák. ustanovením širším (srov. č. 39/1975 sb. rozh. tr.).

Proto Nejvyšší soud ČSR posoudil skutek obžalovaného uvedený pod bodem 1. napadeného rozsudku zčásti jako trestný čin zneužívání socialistického podnikání podle § 120 odst. 1, 2 písm. a), b) tr. zák., zčásti jako trestný čin nedovoleného podnikání podle § 118 odst. 1, odst. 2 písm. b) tr. zák. v reálném souběhu.

U trestného činu zneužívání socialistického podnikání i trestného činu nedovoleného podnikání jsou prokázány i okolnosti odůvodňující použití vyšší trestní sazby. Obžalovaný se svou četou, obsahující nejvýše sedm osob, získal na čistých mzdách 309 347,- Kčs, z toho sám nejméně 48 859,- Kčs, nepřihlíží-li se ke mzdě jeho manželky, popř. jiných osob, o kterou se ostatní členové čtyři dělili, protože byla pro ně vykazována mzda, ačkoliv vůbec nepracovali nebo pracovali jen v malém rozsahu. Rozdělí-li se prospěch obžalovaného poměrně na obojí činnosti podle výše uvedených úvah, připadá na každou z nich prospěch přesahující částku 20 000,- Kčs, který judikatura považuje za značný ve smyslu § 120 odst. 2 písm. a) a § 118 odst. 2 písm. b) tr. zák. Obžalovaný používal k nedovolené činnosti svých spolupracovníků ze studnařského střediska, bez nichž by vůbec práce tohoto druhu nemohl provádět. Tito pracovníci byli závislí na obžalovaném a na jeho podnikavosti, ale nejde tu o používání jiného jako pracovní síly ve smyslu ustanovení § 118 odst. 2 písm. a) tr. zák. Vzhledem k tomu, že jiná osoba je tu používána v rámci soukromého výdělečného podnikání, je nutno pojem pracovní síla vykládat tak, že musí jít o zdroj vykořisťování sloužící pachateli k získání nadhodnoty. Tento výklad vyplývá i z důvodové zprávy k ustanovení § 118 tr. zák., podle níž toto ustanovení má čelit tomu, aby nebyla zneužívána zásada stanovená v § 9 Ústavy, která připouští provozování drobného soukromého hospodářství založeného na osobní práci a vylučujícího vykořisťování cizí pracovní síly. V posuzovaném případě zisk obžalovaného z nedovoleného podnikání spočíval v opatření mzdy za vykonané práce a tuto mzdu obžalovaný jim a sobě rozdělil podle skutečné odpracované doby. Nebylo zjištěno, že by obžalovaný měl z tohoto podnikání další zisk a že by tedy získával z práce svých spolupracovníků nadhodnotu a tak jejich práci vykořisťoval. Proto není dána kvalifikace jeho činu i podle § 118 odst. 2 písm. a) tr. zák.

Zneužíváním socialistického podnikání způsobil obžalovaný škodu na ušlém zisku SDS značně přesahující částku 20 000,- Kčs, tedy škodu značnou ve smyslu ustanovení § 120 odst. 2 písm. b) tr. zák.

Krajský soud v Plzni při právním posouzení věci dospěl k závěru, že za škodu způsobenou zneužíváním socialistického podnikání je třeba považovat režijní náklady za neoprávněné výkony, cestovně a spotřebu elektrické energie v částce 182 890,40 Kčs. S tímto názorem nelze souhlasit. Ustanovení § 120 tr. zák. chrání státní, družstevní a jiné socialistické organizace proti činnosti nesvědomitých zaměstnanců, kteří vlastní výdělečnou činností připravují organizace o zisk, kterého by jinak dosáhly, popř. jinak maří plnění jejich úkolů. Tímto ustanovením se vystihuje skutečnost, že zneužíváním socialistického podnikání byl dotčen majetek v socialistickém vlastnictví zkrácením zisku. Tím je také skutková podstata tohoto trestného činu zcela naplněna. Pokud pachatel svou činností i v jiném směru nebo jiným způsobem poškozují majetek v socialistickém vlastnictví nebo jinak porušuje hospodářskou kázeň, není vyloučen jednočinný souběh i s jiným trestným činem. O takový případ jde. Obžalovaný neoprávněně používal k pracím pro jiné socialistické organizace a v rámci vedlejší činnosti u jiných organizací mechanismů a zařízení SDS, jak správně zjistil krajský soud. Tím byly obohaceny tyto organizace o hodnotu režijních nákladů, které zásluhou obžalovaného uspořily. Tyto náklady vyčíslil krajský soud v souladu s posudkem znalce částkou 182 890,40 Kčs. U této částky nejde o obohacení obžalovaného nebo jeho spolupracovníků, nýbrž o obohacení některých socialistických organizací, kterým se tak dostalo neoprávněných výhod ke škodě SDS, i když majetek v socialistickém vlastnictví jako celek zkrácen nebyl. Takové jednání je trestným činem porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky podle § 127 odst. 1 tr. zák., neboť obžalovaný jako odpovědný hospodářský pracovník ve větším rozsahu neoprávněně nakládal s výrobními prostředky SDS ve prospěch jiných socialistických organizací a opatroval jim tak neoprávněné výhody. Obžalovaný byl vedoucím střediska studnařů, byl odpovědný za výkony tohoto střediska a měl tedy postavení odpovědného hospodářského pracovníka. Neoprávněným používáním výrobních prostředků porušil závažným způsobem svou povinnost, uváží-li se vysoká hodnota těchto prostředků a rozsah jejich neoprávněného použití. Okolnost, že neoprávněné výhody vznikaly jiným organizacím než té, jejímž pracovníkem byl obžalovaný, nerozhoduje (srov. č. 3/1972 a č. 2/1976 sb.

rozh. tr.).

Krajský prokurátor v obžalobě správně posoudil toto jednání obžalovaného jako trestný čin porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky podle § 127 odst. 1 a 3 tr. zák. Krajský soud v Plzni v důsledku svého mylného právního názoru nerozhodl ve smyslu obžaloby. Proto Nejvyšší soud ČSR na podkladě zjištění provedeného krajským soudem po zrušení výroku o vině pod bodem 1. rozsudku uznal obžalovaného vinným i tímto trestným činem, který byl spáchán v jednočinném souběhu s trestným činem zneužívání socialistického podnikání a trestným činem nedovoleného podnikání. Neoprávněným používáním výrobních prostředků SDS způsobil obžalovaný škodu několikrát přesahující částku 20 000,- Kčs, a jde tedy o okolnost odůvodňující použití vyšší sazby podle § 127 odst. 3 tr. zák. Za vynaložené režijní náklady nedostaly SDS žádnou protihodnotu, a tedy vznikla jim škoda ve smyslu tohoto ustanovení (srov. č. 21/1977 sb. rozh. tr.). Krajský soud v Plzni odůvodnil svůj odchylný právní názor také poukazem na nedostatek subjektivní stránky, což dovozoval z toho, že obžalovaný svým jednáním sledoval především svůj osobní prospěch a nejednal v úmyslu zajistit nějaké výhody organizacím, pod jejichž jménem výstavbu studní prováděl nebo jimž studně budoval přímo. Toto odůvodnění neobstojí. Z okolností a z povahy všech těchto případů obžalovaný si byl vědom, že se uvedených výhod zmíněným organizacím dostává a že jsou to výhody, kterých by jinak nedosáhly, kdyby musely hradit náklady za použití základních výrobních prostředků SDS a jiné režijní výlohy, že tedy jsou to výhody neoprávněné, a přesto si počínal vylíčeným způsobem. To dokazuje, že s takovým výsledkem byl srozuměn, a jednal tedy alespoň v úmyslu eventuálním (§ 4 písm. b/ tr. zák.).